

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРИЙМЕННИКОВОЇ СИСТЕМИ

1. Статус і семантика прийменника
2. Функціонування прийменників як предмет лінгвістичних досліджень
3. Проблема розмежування власне- та еквіприйменників

1. Статус і семантика прийменника

Одним із основних питань теорії прийменника є наявність або відсутність у прийменникових одиницях лексичного значення. Ця проблема стає стрижневою в з'ясуванні його статусу: повнозначності, службовості або морфемності.

У визначенні співвідношення лексичного й граматичного значень прийменника мовознавці дотримуються різних, навіть протилежних думок. Одні дослідники вважають, що прийменники мають тільки граматичні значення й позбавлені лексичних [17; 31; 35; 98; 135; 151; 155; 168]; інші висловлюють міркування про наявність послабленого лексичного значення – не самостійного, а залежного від значень інших слів та форм [9; 85; 87; 104-110; 111-117]; дехто ідентифікує прийменникове лексичне значення із семантикою повнозначних слів [44-47; 81; 88; 91; 102; 169-171].

До першої концепції наближався Ф. Буслаєв, який, розглядаючи прийменник в історичному аспекті, не виділяв його як частину мови й не відрізняв від префікса за функцією – керувати відмінками [11]. Хоч при цьому, зауважимо, мовознавець визнавав наявність певного лексичного значення в прийменника.

На думку О. Потебні, прийменники утворилися від повнозначних слів (займенникових прислівників), але в них відбулася „втрата речовинного значення” [69, с. 123]. Він диференціює цю частину мови як прислівник, що може бути зв'язкою (*ходить коло хати*), а може обходитися взагалі без відмінка, подібно до

того, як дієслово буває предикативною зв'язкою, а в певних випадках – самостійним предикатом [69, с. 128]. Трактуювання прислівникової природи прийменника вченим суттєво відрізняється від зарахування прийменника до прислівників І. Кучеренком. О. Потебня все ж таки розрізняє прийменники і прислівники: прийменники – це прислівники, що втратили лексичне значення, „стали чистими зв'язками об'єкта” [69, с. 123]; але, розмежовуючи самостійні й службові частини мови, дослідник недостатньо чітко окреслює відмінності між службовими словами й граматичними морфемами. І. Кучеренко, навпаки, з'ясовує наявність у прийменника лексичного значення і твердить, що прийменник – повнозначне слово [47, с. 57].

За вченням О. Пешковського, прийменники та сполучники окремішні на основі виконуваних ними функцій у реченні, а значення прийменників полягає у вираженні відношень між словами [67]. Однак треба зазначити, що О. Пешковський узагалі не визнавав прийменник частиною мови, оскільки той не збігається з виділеними мовознавцем чотирма частинами мови ні за значенням, ні за формальними показниками.

Д. Овсянико-Куликовський аналізує лише первинні прийменники і називає їх частками („неповнозначно-формальною” частиною мови), що виражають відношення між частинами речення. Пряма й безпосередня прийменникова функція – керування відмінками [144].

„Частками мови”, які вказують на різноманітні відношення, вважає прийменники й сполучники В. Виноградов, відзначаючи семантичну своєрідність прийменників: їхні лексичні значення тотожні граматичним [12, с. 10, 577]. Наголошуємо на окремих постулатах мовознавця стосовно морфемної концепції прийменників [12, с. 557-577]: первинні прийменники (разом із простими сполучниками) становлять багатозначний тип слів-морфем; прийменники, на відміну від сполучників, можуть перетворюватися на відмінкові префікси; слабкі прийменники спочатку наближаються до препозиційних флексій повнозначних слів, а потім виступають такими флексіями за умови повної втрати реальних значень.

Є. Курилович першим логічно розкриває морфемну природу прийменників, акцентуючи на тому, що прийменник разом із відмінковим закінченням виступає

складною морфемою. Однак прийменник – як основна підморфема – досить незалежний від означуваного іменника, тому що між ними можна вставити інші слова [45, с. 180-181].

І. Вихованець поглиблює й розбудовує цю концепцію: він кваліфікує прийменники як аналітичні синтаксичні морфemi, акцентуючи на тому, що семантикою наділені абсолютно всі елементи граматичної системи, навіть відмінки, суфікси, префікси, у яких зазвичай не виділяють лексичного значення. Семантика може виражатися досить градаційно: і найбільш конкретно (лексичне значення), і найбільш абстрактно (граматичне значення). Лексичне значення властиве тільки повнозначним словам, прийменники ж указують на семантико-синтаксичні відношення адвербіалізованих субстантивів у структурі речення чи словосполучення [15, с. 58-59]. У „Теоретичній морфології української мови” І. Вихованець і К. Городенська уточнюють статус прийменника, урахувавши тісний зв’язок похідних одиниць із вихідними повнозначними словами. Автори тлумачать прийменник як окремий тип службових слів-морфем [17, с. 329-330].

Так само кваліфікує прийменник М. Сенів. На його думку, це окремий тип слів-морфем, тісно пов’язаний із синтетичними релятивними морфемами [75, с. 16].

Дослідниця українських прийменників-новотворів Г. Балабан, спираючись на концепцію І. Вихованця, уводить поняття категорійного граматичного значення – значення семантико-синтаксичного відношення адвербіалізованого субстантива до інших компонентів словосполучення або речення, тобто значення релятивності [3, с. 19].

Справді, прийменники-новотвори, зокрема їхні функційні еквіваленти (напр., у *співпраці з*, *під егідою*, *за ініціативою* тощо), ще не повністю втратили певний зв’язок із семантикою вихідних слів, а тому асоціюються з ними (*співпраця*, *егіда*, *ініціатива*), на відміну від первинних прийменників *в*, *за*, *над* тощо, проте це не дає підстав указувати на їхнє самостійне лексичне значення. Функція прийменника – виражати відношення між словами, і якщо в мовця виникає необхідність виявити саме факт співпраці, а не сусідства чи співдружності двох учасників дії і він обирає прийменниковий еквівалент у *співпраці з*, то цей еквівалент насправді не має

лексичного акценту в реченні, оскільки загальний зміст цього речення полягає не в співпраці суб'єктів, а „головними”, лексично повноважними залишаються учасники дії та сама дія, напр.: *...визначити відповідальними: ...МВС у співпраці з Агентством – за підготовку та реалізацію згідно з вимогами УЄФА концепції забезпечення безпеки та правопорядку під час проведення чемпіонату* (Урядовий портал). Отже, прийменник – лише маркер конкретних відношень між двома об'єктами дії. Уживаючись для вираження яких-небудь відношень із певним відмінком, він виявляється невід'ємною частиною саме цього відмінка тільки в такому значенні, тобто словом-морфемою зі значенням релятивності.

Проте багато мовознавців [25; 29; 38; 60] вважають прийменник носієм як граматичного, так і лексичного значень і тому зараховують його до службових частин мови. Така наукова думка достатньо градаційна – відповідно до погляду на міру вияву лексичного значення в прийменникових одиницях.

А. Колодяжний дійшов висновку, що семантика прийменника хоч і виявляє вищий ступінь абстрагування, порівняно з повнозначними словами, але при цьому не настільки узагальнена, як відмінки. Він називає прийменник службовим словом, що посідає проміжне місце між повнозначними словами і граматичними формантами й разом із формами непрямих відмінків виражає залежність іменника (або субстантивованого слова) від інших слів у реченні [38, с. 15, 17].

Укладачка „Толкового словаря служебных частей речи русского языка” Т. Єфремова акцентує на дуже загальному характері прийменникового лексичного значення. Як граматичні одиниці, прийменники в сполученні з формами непрямих відмінків виражають синтаксично залежні відношення іменників [25, с. 7].

А. Загнітко стверджує, що лексичне й граматичне значення прийменників збігаються, але це не означає їхньої тотожності. Граматичним значенням прийменника виступає реалізація ним синтаксичного зв'язку між словами, а лексичним – позначення певного відношення між предметами, дією і предметом тощо. Тлумачення прийменників повинно ґрунтуватися на лексичному оточенні [29, с. 122].

Найбільш поширеною концепцією у визначенні статусу прийменника є тлумачення його як службового слова з лексичним (можливо, послабленим) значенням. У сучасних навчальних підручниках і посібниках прийменник звичайно кваліфікують як службову частину мови. За новітніми дослідженнями в межах цієї концепції (М. Всеволодова, А. Загнітко та Н. Загнітко, Н. Куш), прийменник – це службова частина мови, яка входить до словоформи іменника або його субститути на правах субморфеми, але сама при цьому не є морфемою (т. зв. „аналітична морфема”) [22, с. 34; 30, с. 133; 52, с. 37].

Визнання самотійного лексичного значення прийменника досить різнорівневе. Так, В. Жирмунський вважає, що для прийменника характерний – разом із граматичною функцією – певний мінімум лексичного значення [27, с. 4]. І. Кучеренко, навпаки, наголошує на семантичній повноцінності прийменників, називаючи їх прислівниками узагальненого значення; проте він відзначає високий ступінь узагальненості їхнього лексичного значення й умову його розкриття – в контексті, у сполученні з іншими словами [47, с. 54; 48, с. 341, 260]. Твердження про наявність лексичного значення у прийменника автоматично зараховує його до повнозначних слів, однак ця думка не набула поширення в мовознавстві.

Ми підтримуємо думку І. Вихованця про те, що прийменники не мають основних семантико-граматичних ознак слова (наявності одного чи кількох лексичних значень; номінативності; формальної й семантичної членованості; здатності виконувати функцію члена речення або мінімального (однослівного) речення [18, с. 14-19]), хоч похідні прийменники ще зберігають тісний зв'язок із вихідними повнозначними словами.

За вихідне положення приймаємо наявність у прийменників категорійного граматичного значення й визначаємо прийменник як слово-морфему (за І. Вихованцем і Г. Балабан [15; 3]). На відміну від суто граматичного значення прийменників, що виражає синтаксичний (підрядний) зв'язок, їхні семантико-синтаксичні відношення визначають характер логіко-семантичних відношень адвербіалізованих субстантивів (локальні, темпоральні, причинові, умовні та ін.), вони виявляються тільки в поєднанні з повнозначними словами.

2. Функціювання прийменників як предмет лінгвістичних досліджень

У сучасній українській мові відбувається процес перерозподілу функцій прийменника, розширюється й поглиблюється коло його значень, сфера позначуваних ним відношень [61, с. 17]. Прийменники української мови становлять відкриту систему, що постійно поповнюється. І процес препозиціоналізації, і процес утворення складених прийменників за допомогою поєднання прийменника з повнозначним словом є поширеними мовленнєвими явищами, тому проблема уточнення реєстру прийменників не може бути розв'язана без усебічного дослідження їхнього функціювання в тексті [9, с. 14]. Зі збільшенням кількості вторинних прийменників і розширенням кола прийменникових відношень набуває актуальності питання системного аналізу виконання прийменником певного призначення. Щоб якнайповніше з'ясувати питання прийменникової функційності, визначимо зміст і обсяг поняття „функція мовної одиниці”.

За І. Вихованцем, функція – це вихідна синтаксична ознака, на якій базуються інші синтаксичні поняття, а функції мовних одиниць рельєфно виділяються лише на тлі функцій мови [14, с. 12-13]. Оскільки базові, магістральні функції мови в людському суспільстві – комунікативна, когнітивна, емоційна [5, с. 4] – реалізуються через утворювання висловлень, то функційною характеристикою мовних одиниць називаємо їхню роль у створенні висловлень.

Функція мовної одиниці – це її здатність до виконання певного призначення, потенціал функціювання й водночас реалізація цієї здатності [8, с. 29].

Носієм функцій може бути будь-яка з синтаксичних одиниць: синтаксичне слово, словосполучення, речення [14, с. 14; 5, с. 4]. Функційне призначення прийменника – „переведення субстантива із синтаксичної субстантивної позиції в позицію прислівника” [17, с. 329-330]. Ми з'ясовуємо особливості функціювання прийменників, що вказують на явище соціативності, тобто здатність соціативних прийменників виконувати певну роль у структурі словосполучення та речення.

Функції прийменників сучасної української мови на підґрунті семантичної диференціації прийменникових відношень досліджує багато мовознавців: вираженню

просторових відношень присвячені праці З. Іваненко [33], М. Степаненка [79], Г. Шелемехи [84] та ін.; темпоральні функції прийменникових сполук розглядають З. Іваненко [33], П. Каньоса [36], Р. Куцова [46] та ін.; каузальні – Н. Бурдаківська [10], З. Іваненко [32], О. Халчанська [80; 81] та ін.; фінальні – А. Грищенко [24], А. Йова [34] та ін.; явище синкретизму в межах атрибутивних прийменникових відношень схарактеризовано в працях В. Моренець [63], Я. Чопика [83].

Функції прийменника як релятивної одиниці розкриває М. Конюшкевич: це – синтаксемотвірна (або формувальна) функція; сполучна, або функція скріпи; регулювальна, що виражає залежність синтаксеми від керівного слова; диференціювальна; кваліфікативна (семантична) як складова диференціювальної; змістовна; номінативна; предикатна; функція введення синтаксеми до середовища; конститутивна. Визначальними є синтаксемотвірна, функція введення синтаксеми до середовища та конститутивна [42]. Тобто основне призначення прийменника – створення синтаксеми, уведення її до певного середовища й участь – у складі цієї синтаксеми – в побудові словосполучення та речення.

Аналіз функціонування прийменниково-відмінкових форм може ґрунтуватися на семасіологічному („від форми до семантики”) або ономасіологічному („від семантики до форми”) підході. Семасіологічний підхід спрямований на визначення функцій синтаксичних одиниць або граматичних форм, а суть ономасіологічного полягає в характеристиці функцій мовних одиниць, способів найменування понять. На необхідності комплексного дослідження і семантичної, і синтаксичної структур (за принципом „від форми до семантики й від семантики до форми”) наголошують В. Богданов [7], І. Вихованець [16], М. Плющ [68], В. Хомич [82] та ін.

Функції слова як одиниці мовної системи відрізняються від функцій цього ж слова як елемента структури тексту. Найвищий можливий рівень реалізації функцій мовних одиниць – це рівень цілісного тексту, що є системою нерозривно взаємопов’язаних елементів усіх рівнів мовної структури [37, с. 24]. Функціонування прийменників українські мовознавці досліджують на різних рівнях. Так, Н. Малюга [61] кваліфікує семантико-синтаксичні функції прийменника в межах словосполучення; О. Бугаков [9] здійснює функційний аналіз прийменників на рівні

тексту; переважно прийменникові ролі диференціюють у структурі речення (Н. Бурдаківська, М. Степаненко, В. Хомич, Г. Шелемеха [10; 79; 82; 84] та ін.).

О. Бугаков, досліджуючи функціонування прийменника в тексті на морфологічному, синтаксичному та семантичному рівнях, визначає 20 типів семантичних відношень, а в їхніх межах – 131 конкретне семантичне відношення, у вираженні яких бере участь прийменник [9]. Ці відношення покладено в основу побудови електронного семантичного словника, а саме дослідження виконане за методикою автоматизованого аналізу.

Предметом наукового аналізу В. Хомич є функційна транспозиція словоформ (прийменникових родового, давального, знахідного, орудного та місцевого відмінків) у структурі простого речення [82]. Авторка дотримується концепції Ш. Баллі: функційна транспозиція – це процес використання однієї мовної форми у функції іншої – її семантичного інваріанта, протичлена, при цьому значення форми може й не змінюватися [4, с. 130-131]. На думку дослідниці, вивчення транспозиційних процесів має всеохопний характер, адже функційна транспозиція охоплює всі рівні мовної структури й пов'язана з виражальними можливостями не тільки граматичних одиниць, а й граматичних категорій. Вона виокремлює обставинні, об'єктні та атрибутивні функції прийменниково-відмінкових форм, причому первинними є об'єктні чи обставинні функції. Вторинною роллю, на її думку, „слід уважати атрибутивну, яка розвивається в результаті згортання предикатної синтаксеми та перерозподілу первинних семантико-синтаксичних відношень або трансформації складнопідрядних речень у семантично ускладнене просте речення” [82, с. 6].

Окрім того, В. Хомич пропонує критерії розмежування функцій прийменникових сполук: - постановка низки запитань і вибір найбільш умотивованого з них; - визначення інтонації та фразового наголосу; - установлення співвідношення між словами за їхніми фактичними зв'язками; - з'ясування способів вираження синтаксичних відношень; - розгляд конкретної семантики обставин або атрибутів, виражених прийменниково-відмінковими формами; - визначення порядку слів; - з'ясування семантики речення, синтаксичного контексту, а то й досить великого текстового утворення [82, с. 195].

Диференціація функцій прийменниково-відмінкових форм тільки на формально-синтаксичному рівні виявляється недостатньою. Дослідниця використовує термінологію глибинного (семантико-синтаксичного) синтаксису. Аналіз атрибутивної функції невід'ємний від аналізу вихідних одиниць і дериваційного акту. Багатоаспектний аналіз функцій словоформ ґрунтується на взаємозв'язку формально-граматичних і семантико-синтаксичних ознак речення.

Н. Малюга досліджує функції прийменника *по* в українській мові на основі властивостей прийменника щодо сполучуваності [61], чого, на нашу думку, замало для надання повної функційної характеристики слова-морфеми. Авторка погоджується з думкою А. Колодяжного, що лише глибокий семантико-граматичний аналіз прийменникових сполук із урахуванням переосмислення й метафоризації значення виявляє зв'язок, який дозволяє розглядати сукупність різних функцій одного прийменника як певну систему [38, с. 21; 61, с. 17].

Ми підтримуємо твердження Л. Безобразової та М. Степаненка про те, що „слово входить у комунікативну систему тільки у складі речення” [5, с. 5], а також М. Конюшкевич стосовно визначальних прийменникових функцій (створення синтаксеми – словосполучення – речення) [42, с. 202] і висновуємо: функційний аналіз прийменника потрібно проводити на рівні речення як комунікативної одиниці. За М. Всеволодовою вважаємо за необхідне виявити **реальне** відтворювання прийменникових одиниць у сучасному мовленні, зокрема й за допомогою електронних пошукових систем, оскільки інтернет надає „...багатий матеріал, що не зафіксовано в жодних словниках і граматиках... Ми припускаємо, що носій мови, навіть орфографічно неграмотний, не може вийти за межі правильності своєї мови... Відповідно, системне вживання „ненормативних” прийменників дасть змогу врахувати потенційний матеріал цієї граматичної категорії” [19, с. 174].

Дослідження прийменникової системи виконано переважно на основі прийменниково-відмінкових форм. Залежно від поглядів мовознавців на значення прийменника, такі поєднання кваліфікують або як словосполучення, у якому

прийменник – основне слово [27, с. 164; 65, с. 261]; або як прийменниково-іменникову групу, у якій, окрім лексичного значення іменника, визначається певне лексичне й граматичне значення прийменника [59, с. 18]; або як єдину форму, у якій функція прийменника, як морфеми, дорівнює функції відмінкової флексії [15, с. 21; 45, с. 175-176; 62, с. 32-33;]. Розбіжності в тлумаченні граматичної природи поєднання прийменника з іменником зумовили й різні назви подібних комплексів: прийменниково-відмінкова або прийменникова конструкція, прийменниковий зворот, прийменниково-іменна або іменна група, прийменниково-відмінкова форма [39, с. 4; 75, с. 18].

В. Жирмунський аналізує поєднання прийменника з іменником як словосполучення, що має тенденцію до граматизації [27, с. 164].

Проміжними утвореннями називає такі сполуки В. Малащенко (за Р. Аванесовим), стверджуючи, що прийменники як граматичний клас виконують певні формально-граматичні функції і водночас мають певне лексичне значення, у багатьох випадках досить яскраве [59, с. 18]

Є. Курилович досліджує прийменниковий зворот, але не як групу слів, а як слово, у якому прийменник виступає в ролі морфеми [44, с. 66]. На думку вченого, прийменник є основною підморфемою, що разом із додатковою (відмінковим закінченням) утворює єдину складну морфему [45, с. 180].

Поглиблюючи морфемну концепцію прийменника, І. Вихованець доводить, що поєднання прийменника з субстантивом є одним функційним словом. Конструкція *прийменник + іменник у непрямому відмінку* дістає назву „сполука” або „прийменниково-відмінкова форма” [15, с. 20-21, 174-175].

За І. Вихованцем наголошуємо на морфемній природі прийменника, а тому вважаємо прийменниково-відмінкову форму одним синтаксичним словом (терміни „форма”, „сполука”, зрідка „конструкція” вживаємо як синонімічні), функційний аналіз якого потрібно проводити і за формально-граматичним, і за семантико-синтаксичним підходами. Функціонування прийменниково-відмінкових форм досліджуємо в реченні, урахувавши вплив стилів мовлення на реалізацію прийменникових відношень.

3. Проблема розмежування власне- та еквіпрійменників

На нашу думку, тлумачення терміна „еквівалент” лінгвістичними довідковими виданнями не відповідає природі прийменникової еквівалентності. Так, цей термін традиційно трактують як одиницю мовлення, що функційно (або семантично – за новітнім російським словником лінгвістичних понять за редакцією О. Тихонова й Р. Хашимова [86, с. 227]) тотожна іншій мовленнєвій одиниці, але ілюструють це явище поняттями „еквівалент **слова**” (тут і далі виділення наше. - *Т. Л.*), „еквівалент **речення**” [2, с. 522; 23, с. 73; 26, с. 55; 43, с. 57-58; 73, с. 391]. Є. Кротевич та Н. Родзевич, а пізніше С. Єрмоленко називають еквівалентами **сполучення слів**, констатуючи, що переважно в ролі еквівалентів виступають **фразеологізми** [43, с. 58; 26, с. 55], Д. Розенталь та М. Теленкова, а також Д. Ганич та І. Олійник еквівалентами слова вважають **словосполучення** [73, с. 391; 23, с. 73]. Наголошуємо, по-перше, на морфемній природі прийменника, а по-друге, на тому, що його еквівалентом, тобто рівноцінною заміною виступає не словосполучення (як номінативна синтаксична одиниця, що складається з двох і більше повнозначних компонентів, пов'язаних між собою підрядним зв'язком), а **сполучення одного чи більше прийменників із повнозначним словом**, напр.: *з дозволу, за посередництвом, під гаслами, у контакті з, у напрямку до, з висоти більш(е) / менш(е) від...до* тощо. Тому на позначення прийменникових функційних еквівалентів уводимо назву „**еквіпрійменник**”. Перша частина терміна *екві-* (від лат. *aequus* – *рівний*) відповідає поняттям „рівнозначність”, „рівноцінність” [74, с. 209].

Проблемі еквівалентності слів присвячено багато праць [1; 49–52; 53; 54–57; 64; 66; 70–72]. Виявлення еквівалентів слова поповнює систему знань про мову, особливо щодо прогнозування її подальшого розвитку [57, с. 19]. Функційна еквівалентність, за словами В. Луцкай, може бути „наслідком розбіжності поміж мовною картиною світу й більш динамічною концептуальною картиною світу” [58, с. 159]. Справді, мова досить консервативна у відображенні новітніх життєвих реалій, особливо в межах книжних стилів мовлення. Серед різних мовленнєвих

рівнів словниковий склад швидше, ніж інші, реагує на зміни в реальній дійсності, а способи творення нових слів, способи розширення чи звуження їхнього значення визначаються внутрішніми закономірностями конкретної мови [77, с. 47]. Стрімкий науково-технічний і соціальний розвиток людства останніх десятиліть зумовив появу великої кількості слів-новотворів і їхнє активне функціонування – переважно в публіцистичних, наукових та офіційно-ділових текстах. Певні новотвори (напр., *за клопотанням, невіддільно від, у (в) комплексі, під патронатом* тощо) вживаються в значенні прийменника, але ще не набули прийменникового статусу – таким чином постає актуальним питання прийменникової еквівалентності.

В. Павлов переконує, що найбільш поширеним підходом до теорії еквівалентності є функційний: еквівалентними визнають одиниці, які виконують однакову функцію в мовленні, а їхня тотожність перевіряється комунікативно – підстановкою слів. До лінгвальних та екстралінгвальних критеріїв еквівалентності мовознавець зараховує збіг значень мовних одиниць, їхню взаємозамінність, загальні сполучення, однозначність відносно загального денотата [66]. Ми кваліфікуємо еквіприйменники, насамперед, на основі функційної аналогійності сполук власне-прийменникам української мови, напр.: *У пансіонаті ми відпочивали сукупно з* (соціативний еквіприйменник) *дітьми* = *У пансіонаті ми відпочивали з* (соціативний власне-прийменник) *дітьми* = *У пансіонаті ми відпочивали разом з* (соціативний власне-прийменник) *дітьми*.

Р. Рогожнікова вважає еквівалентами слова зв'язані сполучення, що характеризуються стійкістю, єдністю значення, мають здебільшого постійну, незмінну форму, у мовленнєвому потоці становлять цілісну одиницю й стосовно наголосу, звичайно мають один словесний наголос [71, с. 4]. Вирізнивши поєднання повнозначного слова з прийменником або часткою, вона наголошує на тому, що такі сполуки еквівалентні слову в семантичному та формальному плані, а також за функцією в мовленні. У нашому дослідженні виокремлені нею сполучення повнозначного слова з прийменником отримують назву „еквіприйменники”. Окрім єдності значення, цілісності в мовленнєвому потоці, одного основного наголосу, фіксуємо за еквіприйменниками соціативності таку характерну ознаку еквівалентів

слова (за Р. Рогожниковою [71, с. 8]), як варіативність, напр.: *у (в) ряді (ряду, рядах), у контрасті (контраст) з, за командою (за командами, по команді), за бажанням (з бажання, на бажання).*

На основі положень, сформульованих Р. Рогожниковою, семантику прислівникових еквівалентів в українській і російській мовах досліджує А. Лучик. Вона відносить до еквівалентів слів одиниці, що пройшли перший ступінь шляху до формування знака й увійшли в другий ступінь, набувши іншого психологічного стану [57, с. 19]. Акцентовано той мовний факт, що складники еквівалентів слова зберігають тісні зв'язки зі словами, від яких походять. Простежується поступове згасання ознак повнозначного слова, що не можуть поєднатися з його реальним граматичним значенням [54, с. 18]. На нашу думку, А. Лучик обґрунтовано доводить безпідставність зарахування складних прийменників до фразеологізмів. Деякі одиниці авторка перекладного Словника еквівалентів слова [55] маркує як аналоги (прийменника, прислівника, займенника, вигуку) з такими характерними рисами: незавершена змістова ідіоматизація; викристалізування лексичного значення повнозначного слова; роз'єднання іншими елементами в процесі функціонування. Справді, на прикладах еквіприйменників спостерігаємо можливість роз'єднання їхніх елементів і живі зв'язки з одиницями, від яких вони походять, пор.: *працюють пліч-о-пліч із косарями – з косарями працюють пліч-о-пліч.*

Розвиток мови характеризується появою нових похідних прийменників, які генетично пов'язані з певними повнозначними словами. Загальновідомо, що основна умова переходу повнозначного слова до класу прийменників – втрата ним (повна або часткова) свого категорійного значення й розвиток категорійного значення релятивності. Ступінь переходу повнозначних слів у похідні прийменники неоднаковий, і деякі лінгвісти [40; 78] його докладно (на нашу думку – занадто докладно) градуюють.

Так, за словами дослідниці білоруських і російських прийменників М. Конюшкевич, „прийменникові новотвори зберігають увесь спектр відношень і нюансувань, що залишилися в колишній предикативній одиниці від колишніх предикатів, а також деякі граматичні ознаки імені (число, ряд відмінкових форм)”

[41, с. 62]. Сполучення *в радості от, в страхе за, в надєждє на, в стрємлєннї, в борьбє за* вона не вважає власне-прийменниками, тому що до їхнього складу можна ввести прикметники: *в неустанной / беспощадной / непримиримой борьбє*. Але, безсумнівно, ці одиниці мають релятивний характер і позначають одну, а не дві синтаксичні позиції. Для них авторка залишає звичний термін – „прийменник”. У такому випадку обсяг категорії прийменника переростає межі частини мови [41, с. 62], на що вказував і П. Шуба [85, с. 9].

М. Конюшкевич вирізняє такі прийменникові „зони” (цитуємо за М. Всеволодовою [35, с. 105-108]): а) власне-прийменники – одиниці, які виступають тільки в ролі прийменника; б) зі значенням прийменника – біфункційні прийменники-прислівники, що можуть сприйматися як прислівник; в) у функції прийменника – словоформи, які в окремих позиціях виступають у невластивій їм функції прийменника; г) утворення та функціонування за аналогією – словоформи, утворені за зразком наявних власне-прийменників; г) оказіональне вживання – словоформи, що зрідка й індивідуально виступають у ролі прийменника.

Запропонований М. Конюшкевич підхід використали А. Загнітко, І. Данилюк, Г. Ситар, І. Щукіна під час укладання СУП; вони розмежували власне-прийменники та слова, наближені до прийменників, а також диференціювали прийменникові еквіваленти [78, с. 9-10]:

- слова, ужиті в значенні прийменника (за А. Загнітком, „семантичний рівень прийменниковості” [31, с. 21]), – це елементи, які мають відповідники (дублети) з-поміж власне-прийменників, але містять додаткові елементи: *у напрямку до = до; у процесі слухання = протягом* тощо;

- слова, що постають у функції прийменника („функційний рівень прийменниковості” [31, с. 21]), – такі одиниці, що можуть бути редуковані без відповідної заміни, при цьому значення виразу не змінюється: *виступив у ролі миротворця = виступив миротворцем, у такій ролі* тощо;

- аналоги прийменників – переважно структури з кількісним значенням тих чи тих вимірів: *завширки понад, завширки від; з відстані від, з відстані від ... до* тощо;

- okazіonal'nі priymennikovі utvorennyā („найнижчий ступінь приименниковості” [31, с. 21])) характеризуються певною образністю й використовуються в одиничних випадках: *на світанку людської історії, на горизонті сучасної науки* тощо.

Уважаємо межу між словами, ужитими в значенні приименника, у функції приименника або такими, що лише за аналогією виступають приименниками, досить нечіткою, а критерії такого розмежування нерепрезентативними, адже самі автори за цими критеріями зараховують одиницю *на ім'я* до слів, ужитих у функції приименника, а подібну за структурою й семантикою *на прізвище* – до слів у значенні приименника, хоч і не наводять ніякого відповідника (дублета) до останнього. У кінці СУП подано „Покажчик приименників та їх еквівалентів” [78, с. 387-415], у якому всі зафіксовані в цьому виданні приименникові одиниці диференціюються лише за двома типами: приименники та їхні еквіваленти.

Ці два типи аналізує Г. Ситар [76, с. 137] (а також А. Загнітко в співавторстві з Г. Ситар [28, с. 39]), виокремлюючи серед власне-приименників первинні й вторинні, а з-поміж еквівалентів – приименникові аналоги (одиниці, які будуються за вже наявною моделлю, наприклад, *на згадку, на спогад, на підтримку* утворені за зразком *на благо, на шкodu*) та кореляти (форми слів, що вводять назви параметрів: *на глибині, на глибині (не) більш(е), на глибині (не) більш(е) (а)ніж, на глибині близько* тощо). К. Виноградова в спільній науковій розвідці з Г. Ситар і В. Чекаліною досліджує приименникові конверсиви на матеріалі: а) власне-приименників; б) еквівалентів різного ступеня препозиціоналізації, до яких віднесено словоформи інших частин мови та багатокомпонентні структури, що є ізофункційними приименникам за певних умов [13, с. 178].

Приименники та приименникові еквіваленти логічно й обґрунтовано розмежовують І. Вихованець, Г. Балабан, Н. Куш [15; 3; 52]:

- власне-приименники – одиниці, у яких уже повністю завершився процес переходу повнозначних слів у похідні приименники;

- еквіваленти прийменників – слова, у яких ще не завершився процес препозиціоналізації, вони виступають іноді як самостійний прийменник, а іноді – як поєднання первинного прийменника, зокрема, з іменником.

Так, І. Вихованець, окрім первинних прийменників, розрізняє стабілізовані й нестабілізовані новосформовані прийменники. Стабілізовані прийменники поступово втрачають зв'язок із вихідними лексемами, а нестабілізовані ще не остаточно препозиціоналізовані. Мовознавець зауважує, що, на відміну від первинних прийменників, нові виступають як однофункційні й „характеризуються більшою семантичною виразністю, а отже, меншою залежністю від контексту” [15, с. 271]. Таким чином, стабілізовані прийменники характеризуються закріпленням семантики релятивності замість лексичного значення й втратою прямої семантичної співвідносності з вихідними словами. Нестабілізовані прийменники ще не повністю втратили прямий значеннєвий і формальний зв'язок із вихідними одиницями й лише за певних умов виступають у реченнях показниками відношень між повнозначними словами, тобто – прийменниковими еквівалентами.

Г. Балабан у межах українських прийменникових новотворів також диференціює дві основні групи: а) власне-прийменники; б) функційні еквіваленти прийменників. Окрім того, серед прийменникових еквівалентів вона виокремлює форми й сполуки, уживані як прийменники зрідка (оказіонально): утворення, у яких супровідною постає певна образність, метафоричність і які вживаються в такій позиції спорадично [3, с. 47-48]. Якщо І. Вихованець вирізняє стабілізовані та нестабілізовані прийменники за ступенем препозиціоналізації в формально-граматичному й семантичному планах, то Г. Балабан спирається на функції прийменників і слів, що їм еквівалентні за цими функціями.

Прийменникові еквіваленти в сучасній українській мові ґрунтовно аналізує Н. Куш. На її думку, активний процес розвитку прийменникових конструкцій – це „опрощення” відмінкової системи, адже „незважаючи на те, що функції відмінків і прийменників співвідносні, відмінки виражають різні семантичні відтінки загальніше, чому й виникає потреба в розвитку прийменникової системи взагалі і вторинних (переважно складених, або аналітичних) прийменників зокрема” [51,

с. 92]. Під еквівалентністю як лінгвістичним явищем потрібно розуміти таке відношення між одиницями мови, коли вони мають спільні властивості, що й дозволяють їм виконувати однакову функцію. Еквіваленти слів перебувають на межі слова й словосполучення, а сполучення прийменників з іменниками, дієслівними формами тощо варто відносити до перехідних випадків [52, с. 47-49]. За визначенням Н. Куш, прийменникові еквіваленти – це „аналітичні одиниці (за структурою – синтетичні (однокомпонентні) / аналітичні (багатокомпонентні)), функціонально і семантично еквівалентні прийменникам, але структурно складніші, що зумовлено їхнім походженням” [50, с. 67].

М. Всеволодова, Є. Клобуков, О. Кукушкіна й А. Полікарпов, досліджуючи російські прийменники, пропонують розмежовувати власне-прийменники (серед яких виділено прийменники первинні й вторинні) та еквіваленти прийменників, зважаючи на належність чи неналежність одиниць до категорії прийменника як частини мови [35, с. 84; 19, с. 173]. Однак раніше сама М. Всеволодова у власних дослідженнях, урахувавши ступінь препозиціоналізації, розрізняє: а) власне-прийменники; б) прийменникові вирази; в) аналоги прийменників. До прийменникових виразів вона відносить деривати словоформ, які належать до інших частин мови й за певних умов зберігають цю належність. До аналогів прийменників зараховано словоформи, що виконують функцію прийменника контекстуально, наприклад, форми ступенів порівняння прикметників і прислівників [21, с. 10]. Словоформи параметричних лексем на зразок *масою*, *у радіусі* тощо, які залишаються в межах своєї частини мови – іменника, у певній позиції можуть бути „корелятами прийменників” [20, с. 90]. Відсутність однозначних критеріїв розмежування власне- та еквіприйменників свідчить про відкритість й актуальність проблеми прийменникової еквівалентності.

Уважаючи академічним запропонований І. Вихованцем поділ прийменників на первинні й вторинні, а останніх – на стабілізовані та нестабілізовані, дотримуємося цієї ж концепції: із синхронійного погляду розрізняємо прийменники первинні й вторинні (за функційним критерієм). До первинних належать одиниці, що вживаються в мові тільки з релятивною семантикою і в позиції прийменника, а до

вторинних – прийменники, які мають співвідносні омонімічні повнозначні слова. Окрім цієї основної диференційної ознаки, первинні прийменники характеризуються одноморфемністю й переважно односкладовістю, полісемією, а також більшою семантичною абстрактністю порівняно з вторинними прийменниками, більшою відповідністю в певних позиціях значенню відмінка [6, с. 279], наявністю бінарних позицій (*від – од, з – без, над – під* тощо), можливістю відриву від іменника та злиття з дієсловом як постфікса останнього при керуванні субстантивною об'єктною відмінковою формою [15, с. 61]. Поєднуючи формально-граматичний, семантичний і функційний підходи, серед вторинних прийменників (первинні апріорі вважаємо власне-прийменниками) розрізняємо власне-прийменники й еквіприйменники.

Група власне-прийменників посідає центральне місце в категорії прийменника, до її одиниць повністю застосовний набір критеріїв, за якими Г. Балабан визначає перехід слів до розряду прийменників [3, с. 47]: набування категорійного значення релятивності; регулярність уживання в прийменниковій синтаксичній функції; безпосередня препозиція перед іменником; неможливість вільної заміни первинного прийменника, який входить до складу прийменниково-відмінкової форми; спрощення морфемної структури одиниці в напрямку одноморфемності; неможливість поширення прийменниково-відмінкової форми узгодженим означенням; поширення в усіх функційних стилях.

Група еквіприйменників знаходиться на периферії категорії прийменника. Ці одиниці сприятливіші до зовнішніх і внутрішніх впливів, вони виявляють лише частину запропонованих критеріїв: зневизначення лексичного значення, відсутність образності; регулярне, але рідше, ніж у власне-прийменників, уживання в синтаксичній позиції прийменника; нерегулярна препозиція в реченні перед іменником; початок спрощення морфемної структури [3, с. 48]. Характерна особливість оказіональних еквіприйменників (вони спорадично вживаються в позиції прийменника) – семантична виразність у вигляді певної образності, метафоричності, напр.: *у пандан з, у сув'язі з, наввипередки з, за підказкою* тощо.

Список використаних джерел

1. Арнольд И. В. Эквивалентность как лингвистическое понятие / И. В. Арнольд // Иностранные языки в школе. – 1976. – № 1. – С. 11-18.
2. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов / О. С. Ахманова. – Изд. 4-е, стер. – М. : КомКнига, 2007. – 570 с.
3. Балабан Г. С. Динамічні процеси в прийменниковій системі сучасної української літературної мови : дис. ...канд. філол. наук : 10.02.01 / Г. С. Балабан ; НАН України, Ін-т української мови. – К., 2007. – 283 с.+ 63 с. (дод.) – Дві кн. одиниці. – Бібліогр. : с. 218-283.
4. Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка / Шарль Балли ; пер. с фр. Е. В. и Т. В. Вентцель ; ред., вступ. ст. и примеч. Р. А. Будагова. – 2-е изд. – М. : Эдиториал УРСС, 2001. – 416 с.
5. Безобразова Л. Л. Функціональна характеристика слова / Л. Л. Безобразова, М. І. Степаненко // Слово в аспекті функціонування : зб. наук. праць / Полтавський держ. педагог. ін-т ім. В. Г. Короленка ; М. І. Степаненко (ред.). – Полтава, 1996. – С. 4-9.
6. Безпояско О. К. Граматика української мови. Морфологія / О. К. Безпояско, К. Г. Городенська, В. М. Русанівський. – К. : Либідь, 1993. – 336 с.
7. Богданов В. В. Семантико-синтаксическая организация предложения / В. В. Богданов. – Л. : Изд-во Ленинград. ун-та, 1977. – 204 с.
8. Бондарко А. В. Функціональна граматика / А. В. Бондарко ; АН СССР, Ин-т языкознания. – Ленинград : Наука, 1984. – 136 с.
9. Бугаков О. В. Функціонування прийменників в українському тексті: морфологічний та семантико-синтаксичний аспекти : дис... канд. філол. наук : 10.02.01 / О. В. Бугаков ; НАН України, Український мовно-інформаційний фонд. – К., 2006. – 233 с. – Бібліогр.: с. 164-186.
10. Бурдаківська Н. М. Вираження відношення причини у структурі простого речення у сучасній українській мові : дис. ...канд. філол. наук : 10.02.02 / Н. М. Бурдаківська ; КДПІ ім. О. М. Горького. – Київ, 1990. – 163 с.
11. Буслаев Ф. И. Историческая грамматика русского языка / Ф. И. Буслаев. – М. : Учпедгиз, 1959. – 623 с.
12. Виноградов В. В. Русский язык: (Грамматическое учение о слове) : [Учеб. пособие для вузов по спец. „Рус. яз. и лит.“] / В. В. Виноградов. – 3-е изд., испр. – М. : Высш. шк., 1986. – 639, [1] с.
13. Виноградова Е. Н. Семантические типы предложных конверсивов в русском и украинском языках / Е. Н. Виноградова, А. В. Ситарь, В. Л. Чекалина // Функціонально-комунікативна і текстова парадигма українських прийменників та їхніх еквівалентів : [монографія] / [А. П. Загнітко, К. М. Виноградова, І. Г. Данилюк та ін.] ; Дон. нац. ун-т. – Донецьк : Вебер (Донецька філія), 2009. – С. 178-183.
14. Вихованець І. Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови / І. Р. Вихованець ; АН України, Ін-т укр. мови. – К. : Наук. думка, 1992. – 224 с.
15. Вихованець І. Р. Прийменникова система української мови / І. Р. Вихованець ; АН УРСР, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. – К. : Наук. думка, 1980. – 286 с.
16. Вихованець І. Р. Семантико-синтаксичні параметри прийменника (на матеріалі східнослов'янських мов) / І. Р. Вихованець // Мовознавство. – К., 1986. – № 6. – С. 17-24.
17. Вихованець І. Р. Теоретична морфологія української мови / І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська ; за ред. І. Р. Вихованця. – К. : Пульсари, 2004. – 398 с.
18. Вихованець І. Р. Частини мови в семантико-граматичному аспекті / І. Р. Вихованець ; АН УРСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. – К. : Наук. думка, 1988. – 256 с.
19. Всеволодова М. В. „Предлоги в синхронии и диахронии: морфология и синтаксис”. Первые результаты межнационального проекта / М. В. Всеволодова // Функціонально-комунікативна і текстова парадигма українських прийменників та їхніх еквівалентів : [монографія]

/ [А. П. Загнітко, К. М. Виноградова, І. Г. Данилюк та ін.] ; Дон. нац. ун-т. – Донецьк : Вебер (Донецька філія), 2009. – С. 173-179.

20. Всеволодова М. В. Грамматика славянского предлога: системные явления в категории предлога (результаты первого этапа работы) / М. В. Всеволодова // Е. Ф. Карский и современное языкознание : материалы X междунар. Карских чтений : в 2 ч. / отв. ред. М. И. Конюшкевич. – Гродно : ГрГУ, 2005. – Ч. I. – С. 86-96.

21. Всеволодова М. В. Предлог как грамматическая категория: проблемы дефиниции, типология, морфологические и синтаксические характеристики // Лінгвістичні студії : Зб. наук. праць / Редкол.: А. П. Загнітко (наук. ред.) та ін. ; Донецьк. держ. ун-т. – Донецьк : ДонНУ, 2002. – Вип. 9. – 2002. – С. 8-15.

22. Всеволодова М. В. Предлог: поле и категория (аспект функционально-коммуникативной грамматики) / М. В. Всеволодова // Лінгвістичні студії : зб. наук. праць. / Донец. нац. ун-т ; [редкол.: А. П. Загнітко (наук. ред.) та ін.]. – Донецьк : ДонНУ, 2003. – Вип. 11 : у 2 ч. – Ч. 1. – С. 33-38.

23. Ганич Д. І. Словник лінгвістичних термінів / Д. І. Ганич, І. С. Олійник. – Київ : Вища школа, 1985. – 360 с.

24. Грищенко А. П. Обставини // Сучасна українська літературна мова : [в 5 кн.] / за заг. ред. І. К. Білодіда ; Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні АН УРСР. – К. : Наук. думка, 1969. – С. 207-224.

25. Ефремова Т. Ф. Толковый словарь служебных частей речи русского языка / Т. Ф. Ефремова. – 2-е изд., испр. – М. : ООО „Издательство Астрель” : ООО „Издательство АСТ”, 2004. – 814 с.

26. Єрмоленко С. Я. Українська мова : короткий глум. словник лінгвістичних термінів / за ред. С. Я. Єрмоленко. – Київ : Либідь, 2001. – 224 с.

27. Жирмунский В. М. Рецензия на сборник „Вопросы грамматического строя и словарного состава языка” / В. М. Жирмунский // Вопр. языкознания. – М. : Наука, 1964. – № 1. – С. 164-167.

28. Загнітко А. П. Внутрішньо- та зовнішньоприменниковий потенціал применника *на* / А. П. Загнітко, Г. В. Ситар // Функціонально-комунікативна і текстова парадигма українських применників та їхніх еквівалентів : [монографія] / [А. П. Загнітко, К. М. Виноградова, І. Г. Данилюк та ін.] ; Дон. нац. ун-т. – Донецьк : Вебер (Донецька філія), 2009. – С. 31-44.

29. Загнітко А. П. Применники у структурі тексту: первинні і вторинні вияви / А. П. Загнітко // Лінгвістичні студії : зб. наук. праць. / Донец. нац. ун-т ; [редкол.: А. П. Загнітко (наук. ред.) та ін.]. – Донецьк : ДонНУ, 2007. – Вип. 15. – 2007. – С. 120-131.

30. Загнітко А. П. Синтагматика применників зі значенням мети / А. П. Загнітко, Н. Г. Загнітко // Функціонально-комунікативна і текстова парадигма українських применників та їхніх еквівалентів : [монографія] / [А. П. Загнітко, К. М. Виноградова, І. Г. Данилюк та ін.] ; Дон. нац. ун-т. – Донецьк : Вебер (Донецька філія), 2009. – С. 66-84.

31. Загнітко А. П. Ступені і рівні применниковості / А. П. Загнітко // Функціонально-комунікативна і текстова парадигма українських применників та їхніх еквівалентів : [монографія] / [А. П. Загнітко, К. М. Виноградова, І. Г. Данилюк та ін.] ; Дон. нац. ун-т. – Донецьк : Вебер (Донецька філія), 2009. – С. 18-23.

32. Іваненко З. І. Применникові конструкції із значенням причини в українській мові : навч. посіб. / З. І. Іваненко. – Чернівці : Вид-во Чернів. держ. ун-ту, 1971. – 81 с.

33. Іваненко З. І. Система применникових конструкцій адвербіального значення / З. І. Іваненко. – К. ; Одеса : Вища шк., 1981. – 143 с.

34. Йова А. І. Применникові конструкції в сучасній українській мові : дис. ...канд. філол. наук : 10.02.01 / А. І. Йова ; Кримський держ. пед. ін-т ім. М. В. Фрунзе. – Сімферополь, 1963. – 318 с.

35. К основаниям функционально-коммуникативной грамматики русского предлога / Всеволодова М. В., Клобуков Е. В., Кукушкина О.В. и др. // Українські применники : Синхронія і

діахронія : (проб. зошит) / А. П. Загнітко, І. Г. Данилюк, Г. В. Ситар та ін. ; Донец. нац. ун-т ; Каф. укр. мови. – Донецьк : ДонНУ, 2003. – С. 82-129.

36. Канеса П. С. Синтаксические средства выражения временных отношений в современном украинском языке : дис. ...канд. филол. наук : 10.02.02 / П. С. Канеса ; Киев. пед. ин-т им. А. М. Горького – Киев, 1984. – 212 с.

37. Ковалик І. І. Методика лінгвістичного аналізу тексту / Ковалик І. І., Мацько Л. І., Плющ М. Я. – К. : Вища шк., 1984. – 120 с.

38. Колодяжний А. С. Прийменник : [матеріали до лекції з курсу сучасної української літературної мови] / А. С. Колодяжний – Харків : Вид-во Харківського ун-ту, 1960. – 165 с.

39. Кононенко В. І. Прийменниково-субстантивний комплекс в аспекті синтаксису / В. І. Кононенко // Мовознавство. – К., 1978. – № 3. – С. 3-12.

40. Конюшкевич М. І. О механизме предложивания знаменательной лексики // Лінгвістичні студії : зб. наук. праць. / Донец. нац. ун-т ; [редкол.: А. П. Загнітко (наук. ред.) та ін.]. – Донецьк : ДонНУ, 2005. – Вип. 13. – С. 65-70.

41. Конюшкевич М. І. Релятивный потенциал имени / М. І. Конюшкевич // Лінгвістичні студії : зб. наук. праць. / Донец. нац. ун-т ; [редкол.: А. П. Загнітко (наук. ред.) та ін.]. – Донецьк : ДонНУ, 2008. – Вип. 16. – С. 60-66.

42. Конюшкевич М. І. Функции предлога / М. І. Конюшкевич // Функціонально-комунікативні аспекти граматики і тексту : зб. наук. праць, присвяч. ювілею ...Загнітка А. П. / [редкол.: І. Вихованець, Є. Отін, ред. М. Луценко та ін.] ; Донец. нац. ун-т. – Донецьк : ДонНУ, 2004. – С. 196-202.

43. Кротевич Є. В. Словник лінгвістичних термінів / Кротевич Є. В., Родзевич Н. С. ; за заг. ред. Кротевича Є. В. – К. : Вид-во АН УРСР, 1957. – 236 с.

44. Курилович Е. Деривация лексическая и деривация синтаксическая : К теории частей речи / Е. Курилович // Очерки по лингвистике : сб. ст. – М. : Изд-во иностр. лит-ры, 1962. – С. 57-70.

45. Курилович Е. Проблема классификации падежей / Е. Курилович // Очерки по лингвистике : сб. ст. – М. : Изд-во иностр. лит-ры, 1962. – С. 175-203.

46. Куцова Р. А. Відтворення темпоральності прийменниковими конструкціями сучасної української мови : автореф. дис. ...канд. філол. наук : 10.02.01 / Р. А. Куцова ; Харків. держ. ун-т. – Харків, 1997. – 22 с.

47. Кучеренко І. К. Актуальні проблеми граматики / І. К. Кучеренко. – Львів : Світ, 2003. – 228 с.

48. Кучеренко І. К. Теоретичні питання граматики української мови: Морфологія / І. К. Кучеренко. – Видання друге, уточнене й доповн. – Вінниця : „Поділля – 2000”, 2003. – 464 с.

49. Куц Н. В. Еволюція поглядів на еквівалентність слова (на матеріалі прийменникової еквівалентності) / Н. В. Куц // Лінгвістичні студії : зб. наук. праць. / Донец. нац. ун-т ; [редкол.: А. П. Загнітко (наук. ред.) та ін.]. – Донецьк : ДонНУ, 2005. – Вип. 13. – С. 75-79.

50. Куц Н. В. Основи семантичної типології прийменникових еквівалентів (на матеріалі обставинних локативних прийменникових еквівалентів) / Н. В. Куц // Лінгвістичні студії : зб. наук. праць. / Донец. нац. ун-т ; [редкол.: А. П. Загнітко (наук. ред.) та ін.]. – Донецьк : ДонНУ, 2008. – Вип. 16. – С. 66-72.

51. Куц Н. В. Прийменник: основні підходи вивчення, лексико-граматичні ознаки, перспективи дослідження / Н. В. Куц // Лінгвістичні студії : зб. наук. праць. / Донец. нац. ун-т ; [редкол.: А. П. Загнітко (наук. ред.) та ін.]. – Донецьк : ДонНУ, 2006. – Вип. 14. – С. 90-95.

52. Куц Н. В. Прийменникова еквівалентність в українській граматиці: структура, семантика, функції : дис... канд. філол. наук : 10.02.01 / Н. В. Куц ; Донецький національний ун-т. – Донецьк, 2009. – 414 с. – Бібліогр.: с. 371-414.

53. Леденев Ю. И. Неполнозначные слова как средства связи на различных уровнях синтаксиса / Ю. И. Леденев // Неполнозначные слова как средства связи : сб. науч. тр. – Ставрополь : СГПИ, 1985. – С. 3-18.

54. Лучик А. А. Эквиваленты слова в украинській і російській мовах : дис. ...д-ра філол. наук : 10.02.01 ; 10.02.02 / А. А. Лучик ; НАН України, Український мовно-інформаційний фонд. – К., 2001. – 430 с.
55. Лучик А. А. Лексична семантика приєднаних еквівалентів слова української мови / А. А. Лучик // Мовознавство. – К., 2003. – № 5. – С. 43-49.
56. Лучик А. А. Природа і статус еквівалентів слова в мовній системі / А. А. Лучик // Мовознавство. – К., 2006. – № 5. – С. 95-99.
57. Лучик А. А. Семантика прислівникових еквівалентів слова української і російської мов / А. А. Лучик. – К. : Довіра, 2001. – 217 с.
58. Луцкай В. В. Від синтаксичної структури – до слова / В. В. Луцкай // Лінгвістичні студії : зб. наук. праць / Донец. нац. ун-т ; [редкол.: А. П. Загнітко (наук. ред.) та ін.]. – Донецьк : ДонНУ, 2007. – Вип. 15. – С. 158-163.
59. Малащенко В. П. Роль предлогів в формуванні системи семантичних протиставлених предложно-іменних сочетаній / В. П. Малащенко // Неполнозначные слова. – Ставрополь : СГПИ, 1977. – Вып. 2. – С. 14-31.
60. Малащенко В. П. Роль предлогів як засобів оформлення і показателів синтаксическої зв'язи детермінантів / В. П. Малащенко // Неполнозначные слова как средства оформления в синтаксисе : межвуз. сб. науч. тр. – Ставрополь : СГПИ, 1988. – С. 20-28.
61. Малюга Н. М. Семантико-синтаксичні функції приєдника *по* в українській мові : дис. ...канд. філол. наук : 10.02.01 / Н. М. Малюга ; Криворізький держ. педагогічний ун-т. – Кривий Ріг, 2000. – 185 с.
62. Мещанинов И. И. Члены предложения и части речи / И. И. Мещанинов ; Акад. наук СССР, Отд-ние лит. и яз. – Л. : Наука, Ленингр. отд-ние, 1978. – 387 с.
63. Моренець В. В. Атрибутивні словосполучення у сучасній українській літературній мові : дис. ...канд. філол. наук : 10.02.01 / В. В. Моренець ; Київський Ордену Леніна державний університет ім. Т. Шевченка. – К., 1963. – 406 с.
64. Мустайоки А. К вопросу о статусе эквивалентов слова типа *потому что*, в зависимости от, к сожалению / А. Мустайоки, М. Копотев // Вопр. языкознания. – М. : Наука, 2004. – № 3. – С. 88-106.
65. Овсяннико-Куликовский Д. Н. Синтаксис русского языка. – 2. изд., испр. и доп. – СПб. : Издание И. Л. Овсяннико-Куликовской, 1912. – 35, 322 с. – Описание сост. по нормам соврем. орфографии.
66. Павлов В. В. Лінгвістичний статус еквівалентності / В. В. Павлов // Актуальні проблеми функціонування мовних одиниць різних рівнів у тексті: зб. наук. праць / Сумський держ. педагогічний ін-т ім. А. С. Макаренка ; С. О. Швачко (упоряд.). – Суми : Слобожанщина, 1997. – С. 60-64.
67. Пешковский А. М. Русский синтаксис в научном освещении : учеб. пособие / А. М. Пешковский ; вступ. ст. Е. В. Клобукова. – 8-е изд. – М. : Эдиториал УРСС, 2001. – 432 с.
68. Плющ М. Я. Відмінок у семантико-синтаксичній структурі речення : навч. посібник / М. Я. Плющ. – К. : КДП, 1978. – 102 с.
69. Потєбня А. А. Из записок по русской грамматике : т. 1-2 / А. А. Потєбня ; [общ. ред., предисл. и вступ. ст. В. И. Борковского] ; АН СССР, Отд-ние литературы и языка. – М. : Учпедгиз, 1968. – 536 с.
70. Рогожникова Р. П. Об эквивалентах слова в русском языке / Р. П. Рогожникова // Вопр. языкознания. – М. : Наука, 1977. – № 5. – С. 110-116.
71. Рогожникова Р. П. Словарь эквивалентов слова. Наречные, служебные, модальные единства : [ок. 1200 словосочетаний] / Р. П. Рогожникова. – М. : Рус. яз., 1991. – 254, [1] с.
72. Рогожникова Р. П. Толковый словарь сочетаний, эквивалентных слову / Р. П. Рогожникова. – М. : ООО „Издательство Астрель” ; ООО „Издательство АСТ”, 2003. – 416 с.
73. Розенталь Д. Э. Словарь-справочник лингвистических терминов : пособие для учителя / Д. Э. Розенталь, М. А. Теленкова. – 3-е изд., испр. и доп. – М. : Просвещение, 1985. – 399 с.

74. Семотюк О. П. Сучасний словник іншомовних слів / О. П. Семотюк. – 2-ге вид., доп. – Х. : Веста : В-во „Ранок”, 2008. – 688 с.
75. Сенів М. Г. Прийменник у класичних мовах : посібник / М. Г. Сенів ; Донец. нац. ун-т. – Донецьк : Юго-Восток, 2005. – 272 с.
76. Ситар Г. В. Конверсивність прийменникових одиниць в українській мові / Г. В. Ситар // Функціонально-комунікативна і текстова парадигма українських прийменників та їхніх еквівалентів : [монографія] / [А. П. Загнітко, К. М. Виноградова, І. Г. Данилюк та ін.] ; Дон. нац. ун-т. – Донецьк : Вебер (Донецька філія), 2009. – С. 137-141.
77. Скибина Т. М. Семантическая структура слова в ретроспективном плане / Т. М. Скибина // Слово в словаре и тексте : сб. ст. / под ред. Ю. И. Сусловой. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1991. – С. 47-57.
78. Словник українських прийменників. Сучасна українська мова : [1705 прийменників] / А. П. Загнітко, І. Г. Данилюк, Г. В. Ситар та ін. – Донецьк : БАО, 2007. – 415 с.
79. Степаненко М. І. Семантична і формально-граматична структура речень із просторовими поширювачами : автореф. дис. ...д-ра філол. наук : 10.02.01 / М. І. Степаненко ; НАН України, Інститут української мови. – К., 2004. – 40 с.
80. Халчанська О. В. Причинова конструкція з прийменником *від* + родовий відмінок в українській мові (на матеріалі перекладу на російську мову української радянської художньої прози) / О. В. Халчанська // Українське мовознавство. – 1981. – Вип. 9. – С. 81-87
81. Халчанська О. В. Причинова конструкція *через* + знахідний відмінок і її аналоги в російській мові (на матеріалі перекладу на російську мову української радянської художньої прози) / О. В. Халчанська // Українське мовознавство. – 1987. – Вип. 14. – С. 88-94.
82. Хомич В. І. Функціональна диференціація прийменниково-відмінкових форм у структурі простого речення : дис. ...канд. філол. наук : 10.02.01 / В. І. Хомич ; Ніжинський держ. ун-т ім. М. Гоголя. – Ніжин, 2006. – 227 с.
83. Чопик Я. М. Зони атрибутивності у структурі простого речення (семантика і засоби вираження) : автореф. дис. ...канд. філол. наук : 10.02.02 / Я. М. Чопик ; КДПУ ім. О. М. Горького. – К., 1991. – 22 с.
84. Шелемеха Г. М. Семантико-синтаксичні функції обставин місця у структурі простого речення : автореф. дис. ...канд. філол. наук : 10.02.01 / УДПУ ім. М. П. Драгоманова. – К., 1996. – 19 с.
85. Шуба П. П. Прыназоўнік у беларускай мове / П. П. Шуба. – Мінськ : Выд-ва БДУ, 1971. – 224 с.
86. Энциклопедический словарь-справочник лингвистических терминов и понятий. Русский язык : [в 2 т.] / А. Н. Тихонов, Р. И. Хашимов, Г. С. Журавлева и др. ; под общ. ред. А. Н. Тихонова, Р. И. Хашимова. – М. : Флинта ; Наука, 2008. – Т. 1. – 840 с.